

ГІСТОРЫЯ І БЕЛАРУСАЗНАЎСТВА

Г. Арлоўская

СПРАВА «САЮЗА ВЫЗВАЛЕННЯ БЕЛАРУСІ»

Перыяд 1920–1950 гг. у гісторыі Беларусі адзначаны сталінскімі рэпрэсіямі. Пачатак расправы над беларускай інтэлігенцыяй паклала справа аб нацдэмаўскай контррэвалюцыйнай і антысавецкай арганізацыі «Саюз вызвалення Беларусі» (СВБ), якая нібыта была раскрыта ў 1930 годзе.

Прычынай стварэння справы «Саюза вызвалення Беларусі» стала выказаная Сталіным канцэпцыя ўзмацнення класавай барацьбы па меры завяршэння пабудовы сацыялізму, у сувязі з чым распачалося вынішчэнне прыхільнікаў нацыянал-дэмакратызму.

20–25 кастрычніка 1930 прайшоў пленум ЦК КПБ, дзе першы сакратар КПБ К. В. Гей выступіў з дакладам «аб наступных задачах у нацпалітыцы». У ім выказвалася ідэя, што партыя павінна больш пільна кантраляваць сферу культуры ў Беларусі. Пасля даклада Гея старшыня ДПУ Р. Я. Рапапорт выступіў з паведамленнем аб раскрыцці ў Беларусі арганізацыі «Саюз вызвалення Беларусі».

Па справе СВБ былі арыштаваныя 108 прадстанікоў беларускай інтэлігенцыі. Сярод іх былі акадэмікі БАН – Вацлаў Ластоўскі, Язэп Лёсік, Сцяпан Некрашэвіч, наркамы земляробства і асветы, вялікая колькасць пісьменнікаў. Рашэннем калегіі АДПУ ад 10 красавіка 1931 года 86 членаў СВБ былі асуджаны. Кіраўнікам далі па 10 гадоў лагераў, 77 чалавек высланы ва ўскрайнія раёны СССР. Большасць абвінавачаных былі расстраляны ў 1937 годзе. Пра расстрэлы не ведалі блізкія. Жонкі і бацькі атрымлівалі пасведчанні аб смерці чалавека, дзе часцей за ўсё гадамі смерці ставіліся 1940–1942 г., што асацыявалася з ваеннымі стратамі.

Арыштаваныя абвінавачваліся ў тым, што «з’яўляліся членамі контррэвалюцыйнай нацыяналістычнай арганізацыі СВБ, ажыццяўлялі арганізаванае шкодніцтва на культурным, ідэалагічным і іншых участках сацыялістычнага будаўніцтва, праводзілі антысавецкую нацыяналістычную агітацыю, накіраваную на запавольванне тэмпаў развіцця Беларусі на сацыялістычным шляху, ставячы канчатковай мэтай адарванне Беларусі ў этнаграфічных межах ад Савецкага Саюза і стварэнне БНР».

Справа СВБ не з’яўлялася ўнікальнай. Аналагічныя працэсы пачаліся ў іншых савецкіх рэспубліках. Так існавала справа «Саюз вызвалення Украіны», заведзеная з той жа мэтай: вынайсці і знішчыць інтэлектуальную праслойку грамадства, прыхільнікаў нацыянал-дэмакратызму. Упаўнаважаны ДПУ Саламон Брук, які веў справу СВУ часта паўтараў: «Нам нужно украинскую интеллигенцию поставить на колени, это наша задача – и она будет выполнена; кого не поставим – перестреляем».

Асобнага мемарыяла для ахвяр справы СВБ у Беларусі няма, але помнік забітым праз сталінскія рэпрэсіі сёння знаходзіцца ва ўрочышчы Курапаты, дзе было вынайздзена месца масавых расстрэлаў і пахаванняў.

Такім чынам, справа «Саюз вызвалення Беларусі» была адной са шматлікіх злачынных спраў, вынікі якой адбіліся на лёсах бязвінных людзей і наступных пакаленняў.

Е. Бадунова

«ПРОКЛЯТЫЕ СОЛДАТЫ»: ПОЛЬСКОЕ ПОСЛЕВОЕННОЕ ПОДПОЛЬЕ И БЕЛОРУССКОЕ НАСЕЛЕНИЕ ПОЛЬСКО-БЕЛОРУССКОГО ПОГРАНИЧЬЯ

Известно, что на Подляшье, на польско-белорусском пограничье, проживает значительная часть белорусов. На протяжении многих лет они живут там, мирно соседствуя с поляками. Однако ситуация была такой не всегда. В 1946 г. на Подляшье разгорелся настоящий геноцид белорусского населения.

Эта история тесно связана с деятельностью Ромуальда Райса («Бурого») и его отряда. Райс был офицером Армии Крайовой. После войны, когда в Польше началось установление коммунистической власти, отряд Райса перебрався с Виленщины на Подляшье, где присоединился к антикоммунистическому подполью.

Современная польская власть героизирует участников антикоммунистического подполья, называя их «проклятыми солдатами». Хотя для населения того времени они были обычными бандитами. Польские подпольщики убивали без суда и следствия беззащитных польских граждан белорусского происхождения, обвиняя их в сотрудничестве с коммунистическими властями. Райс вместе со своим отрядом сжег 5 деревень. Также его солдаты зарубили топором 30 православных возчиков. Всего было убито 79 человек, значительную часть которых составляли женщины и дети. За свои злодеяния Райс был казнен.

Однако в 1995 г. он был реабилитирован. В постановлении суда было указано, что приговор смерти капитану Р. Райсу отменен, так как он «сражался за независимость польского государства», а убийства белорусов на Подляшье были частью борьбы за установление народной власти. Более того, в феврале 2011 г. польский парламент принял решение об учреждении национального праздника памяти «проклятых солдат», и вот уже несколько лет подряд польские националисты и шовинисты со всей Польши проводят приуроченный к этому празднику марш в Гайновке, где, по неофициальным данным, белорусы составляют не менее половины населения. Такие акции оскорбляют чувства белорусов, создают напряженность, конфликты на национальной, религиозной и исторической почве между белорусами и поляками. Чествование Райса может быть разрушительным для польско-белорусских отношений.